

РАЗВИВАНЕ НА КОМУНИКАТИВНИТЕ УМЕНИЯ ЧРЕЗ ИЗУЧАВАНЕ НА ПУБЛИЧНО ИЗКАЗВАНЕ И АРГУМЕНТАТИВЕН ТИП ТЕКСТ (ЕСЕ) В IX КЛАС

Магдалена Дамянова

Втора английска езикова гимназия „Томас Джеферсън“ – София

Резюме. Настоящата разработка предлага варианти на методически решения в уроци за писане на публично изказване и аргументативен тип текст (есе) в IX клас с цел развитие и надграждане на комуникативните умения на учениците.

Комуникацията, базираща се на отделни правила и сферата на общуване, осъществява комуникативния акт според участниците и заложената цел. Така се обособяват два вида комуникативни умения – рецептивни и продуктивни. Ефективното приложение на знанията и уменията се свързва с надграждане на усвоеното в V – VIII кл., отнасящо се до лингвистичната същност на текста, видовете текст, стила и видовете сфери. Уроците в IX кл. се свързват вече с мотивацията, актуализацията на знанията, разбирането на есето и публичното изказване като аргументативен тип текст. Мобилизиращо действа на учениците да се разделят на групи или да се сформират екипи, така че всеки да може да се изяви, като подходът е различен, а не формален и еднотипен. Добър резултат дават предварително зададените изследователски задачи. Дейността е пълноценна най-вече в уроците за практическа работа, които взаимно се допълват и започнатото се затвърждава в поредните урочни единици както тематично, така и жанрово, търсейки специфичното, но и общото при изработването на параграф (абзац).

Работата и прилагането на алгоритъм при писането на публично изказване и есе дава възможност за задълбоченост и развитие на творческия потенциал на всеки ученик, за осъществяване и усъвършенстване на комуникативните умения на отделната личност.

Keywords: methodical solution; alternative; public speaking; essay; students; communicative skills

Съвременното обучение по роден език е немислимо без изграждане и развитие на комуникативноречевата компетентност на учениците. Отношенията в обществото се формират, пренареждат и преформулират чрез речевото общуване и са в пряка зависимост от равнището на взаимовръзките между хората. Комуникацията

се базира на отделени правила, но прилагането им се ситуира според сферата, в която се осъществява комуникативният акт, както според участниците и целта на взаимодействието. В този ред на мисли, съставянето на правилни изрази не е самоцелно деяние, а е основно средство за подобряване резултатността на общуването (проф. К. Димчев). Това, от своя страна, определя необходимостта да се развиват комуникативните умения, които да са в съответствие с потребностите на учениците във връзка с тяхното личностно формиране и бъдещата им социализация.

Комуникативните умения се обособяват в две групи – рецептивни и продуктивни. Самото разграничаване произтича от логиката на участието на индивида в процеса на обучение. Лингвистичната същност на езиковите факти е предпоставка за изграждане на рецептивни и продуктивни умения.

Ефективното приложение на знанията и уменията се свързва със средата – сферата на общуване, авторовата цел, ролята на реципиента и др. Формирането, развитието и усъвършенстването на комуникативните умения е обвързано с видовете текст – научен, художествен, публицистичен. Процесът формално обхваща периода на обучение V – XII клас, но практически той започва с изграждане на текстове още в детската градина.

В V – VII клас се овладяват знания, свързани с лингвистичната същност на текста, видовете текстове: научен, официално-делови, художествен и публицистичен. В VIII клас се въвежда конструктивният стил, в гимназиалната степен на обучение се изясняват особеностите на видовете текст, които са уместни за използване в различните социокултурни сфери.

Работата върху публично изказване или есе изисква отчитането на някои от особеностите им – те отразяват богатството на езика, неговото съвременно състояние, влияят върху формирането на позиция по актуални проблеми и развиват едновременно творческите заложби и комуникативните умения на ученика. В методическата класификация се разграничават два основни типа уроци по български език: за овладяване на лингвистичните знания и начални комуникативни умения; за усъвършенстване на комуникативните умения. Спецификата на учебното съдържание, типът урок определят неговите функции. Те са свързани и с характеристиките на методическото знание.

Основните функции на уроците за публично изказване и есе могат да бъдат обединени в следния ред, като се отчитат и специфичните им особености:

- мотивиране на учениците чрез участие в различни дейности, свързани с изучаване, разбиране и създаване на текст за определена аудитория;
- усвояване и прилагане на лингвистичните знания за публично изказване и есе;
- актуализация на знанията за видовете текст, за неговите функции и на уменията за анализ и създаване на текст;
- развиване на умения за възприемане и разбиране на публичното изказване и есето като аргументативен тип текст;
- развиване на умения за създаване на различни видове собствени текстове.

Часовете по български език играят изключителна роля за формиране на учениковата личност и за нейната социализация, както и с качеството на усвояване на учебното съдържание. Ето защо мотивацията в поредицата от уроци за публично изказване и есе е от голямо значение. Един стандартно започнат урок с обяснения за необходимостта от конкретния тип знания и тяхното приложение не само няма да активира и мобилизира учениците, а е възможно да предизвика обратен ефект. Добри резултати показват уроците, при които деветокласниците са разделени на групи от учителя или сами оформят такива, за да работят в по-малък екип и всеки да има възможността за изява. Екипната работа обаче крие и опасности. По-мотивираните и тези с лидерски качества излизат на предна позиция, другите остават зад изявените и бездействат, следователно сформирането на екипи трябва да става по различен начин, а не формално. Когато учителят определя участниците и броя им, той може да предлага различни форми и да не се повтаря. Така учениците се научават да работят и създават екип с несъмишленици, да проявяват толерантност към инакомислещите и същевременно да отстояват позициите си. Практиката показва, че личният избор на екип прави човека отговорен към себе си и другите, ако учениците по свое желание образуват групи.

Положителна стойност имат и задачите, свързани с предварителни изследователски дейности, където се четат, анализират, редактират текстове. Така учениците придобиват разностранни умения за индивидуален избор, информират се по актуални въпроси, търсят алтернативни схващания и развиват аргументативни умения според изискванията на определена комуникативна ситуация. В полза на мотивацията на учениците са и добре обмислените от учителя цели, тема и предмет за работа в часа. Успоредността на тези дейности води до постоянна ангажираност с решаване на различни задачи, където се включва индивидуален мотив; търсене на информация в повече от един източник, за да се защити собствено твърдение; избор на възможности за анализ; личностни лингвистични умения не само за четене, писане, но и за говорене пред аудитория; осъзнаване на междупредметните връзки не само като интереси, а и като полезност.

Усвояването на лингвистичните знания, свързани с публичното изказване и есето, се овладява, развива и надгражда най-вече в уроците за практическа работа. На първо място са необходими знания за особеностите на двата вида текст. В противен случай учениците не могат да участват пълноценно в общуването със слушателя или читателя, казаното или написаното звучи едностранчиво, не търсят допълнителна информация, не могат аргументирано да защитят мнението си и да изразят позиция. Подходът на писане обикновено е спонтанен или формален, дори някои се отказват с думите: „не знам“ и „не мога“. В урока „Публично изказване“ по темата „Демокрацията“ диференциалните признаци на текста се определят според:

– сферата на общуване, за която е предназначено изказването. Учениците сами избират сферата на общуване. Могат да работят индивидуално или по групи;

- основните функции;
- езиковите средства, чрез които те се осъществяват.

Могат да се използват предварително подбрани текстове от учителя или учениците по темата и те да бъдат анализирани по отношение на конкретната информация и авторовата позиция. Наблюдават се детайлно езиковите средства в съответствие с функциите и сферата на общуване. Разглеждат се и структура, логичност, свързаност на текста. Това подготвя усъвършенстването на рецептивните умения.

Комуникативните умения за създаване и възприемане на текста – публично изказване, се затвърждават и доразвиват чрез урока за практическа работа на тема „Който е безгрешен, нека пръв хвърли камък върху ѝ“.

Работата може да продължи в тази посока, като се прилагат същите наблюдения и методи и при писането на есе. Уроците според годишния тематичен план следват логиката: есето – стъпка по стъпка.

Общото в двата типа текст – есе и публично изказване, е преди всичко на равнище „изработване“ на параграф (абзац). След това се преминава през изграждането на номинативна верига; смисловата цялост и членимост на текста; анализ на текстообразуващите средства, възприемане и осмисляне; определяне на тема и предмет по темата; формулиране на теза и останалите параграфи; употреба и подбор на лексика – експресивна, специализирана, фразеологични словосъчетания, домашна, чужда и т.н.; спазване на езиковите книжовни норми на съвременния език; редактиране.

Една от функциите на уроците за практическа работа при създаване на текст е тази за актуализацията, която се позовава на кумулативната памет. При този тип памет знанията не се придобиват самоцелно, а се вписват във вече съществуващи схеми. Тоест актуализацията е това, което задейства пасивното състояние на информацията в активен процес. Актуализацията присъства неотлъчно при писането на параграф чрез т.нар. мозъчна атака или паяжина.

В задача/и за самостоятелна работа се задава темата (предмет на темата или ключова дума) и ученикът създава схеми, търси различни взаимоотношения и т.н., след това избира същественото според него и обобщава в текст. Този начин на действие може да се използва при писането на различните параграфи в структурата на публичното изказване и есето, като се отчитат функциите и признаците на тези два типа текст.

Вариант за актуализация е и сравнителният анализ. Може да се използват практиките от публичното изказване и да се добави тази за писане на есе. Обръща се внимание, че се използва едно заглавие, а се създават два типа текст – есе и публично изказване, с едно заглавие „Демокрацията“. Работи се етапно в следната последователност:

- определя се видът на текста според сферата на общуване;
- формулира се темата според ключовите думи;
- определя се функцията на текста според авторовата цел;

- отчита се връзката между тема и заглавие;
- анализират се езиковите средства във връзка с функциите на текста;
- при публичното изказване се отчитат и екстралингвистичните характеристики (мимики, жестове, поведение на тялото).

При този начин на работа и прилагането на този алгоритъм импулсивността отстъпва място на задълбоченото осмисляне при писане на текст и същевременно развива творческия потенциал на ученика. Могат да се използват и рубриките от учебника по български език „Това, което трябва да можеш“ към уроците „Есето – стъпка по стъпка“.

Есето и публичното изказване са текстове, които споделят лично мнение, впечатление, отношение, подкрепени с различни аргументи. Проблемите, разгледани в тях, могат да бъдат във всяка една област – наука, изкуство, всекидневие. Целта е човек да изрази себе си, като го прави по убедителен и успешен начин. Като писменото, така и устното общуване се осъществява пълноценно само когато контекстът от тема, цел и аудитория е напълно изяснен. Добрият текст изисква и предварителна работа. Ето защо трите стратегии за планиране, предложени в учебника по български език, могат да бъдат зададени за запознаване и обмисляне като домашна работа. В клас учителят посочва, че има и други начини, които пишещият може сам да е открил. Учениците се групират сами в отделни екипи според предпочитанията си към дадена стратегия. Там, където има инакомислещи, се обособява четвърти екип, който работи по свой начин или всеки самостоятелно. В отделните екипи се обменят мнения, дават се идеи, посочва се личен опит, изреждат се аргументи. Във възраст учениците пишат есе или публично изказване на тема „Изпит“, като в следващия час за практическа работа четат текстовете и ги сравняват вътре в групата. Излъчват чрез гласуване най-добрия и го представят пред класа.

Аналогични могат да бъдат и подходите за писане на есе или публично изказване в клас, като се ползват посочените схеми и структурирането на отделните параграфи в цялостното изложение, поместени в урочните единици, разработени в учебника по български език. Личността на ученика се проявява чрез речевото му поведение в създадения от него писмен или устен текст. Функциите за развиване на умения за изграждане на аргументативен тип текст – есе и публично изказване, се осъществява в уроците за усъвършенстване на комуникативните умения

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Vaseva, M. i dr. (2009). *Balgarski ezik IX klas*. Sofia: D-r Ivan Bogorov.
[Васева, М. и др. (2009). *Български език IX клас*. София: Д-р Иван Богоров.]
- Dimchev, K. i dr. (2002). *Balgarski ezik za deveti klas*. Sofia: BULVEST 2000 [Димчев, К. и др. (2002). *Български език за девети клас*. София: БУЛВЕСТ 2000]

- Primova, B. (1994). *Da pishem zaedno*. Sofia: VEDI [Примова, Б. (1994). *Да пишем заедно*. София: ВЕДИ]
- Vaseva, M. i dr. (2000), *Balgarski ezik IX I X klas*. Sofia: D-r Ivan Bogorov. [Васева, М. и др. (2000), *Български език IX и X клас*. София: Д-р Иван Богоров.]
- Dimchev, K. (1998). *Obuchenieto po balgarski ezik kato sistema*. Sofia: SIELA. [Димчев, К. (1998). *Обучението по български език като система*. София: СИЕЛА]

DEVELOPING COMMUNICATION SKILLS BY STUDYING A PUBLIC STATEMENT AND AN ARGUMENTATIVE TYPE OF TEXT (ESSAY) IN 9TH GRADE

Abstract. The present work gives methodical solution alternatives on how to write public speaking statements and an argumentative type of text (essay) in class for 9th grade with the aim of developing and upgrading the students' communicative skills.

Communication, based on separate normative rules and sphere of socializing, puts into effect the communicative act in accordance with the participants and the goal set. Thus two types of communicative skills are set – receptive and productive. The effective application of knowledge and skills referring to the linguistic nature of the text, the types of text, the style and the types of spheres, is associated with upgrading the mastered material from 5th – 8th grade. The lessons in 9th grade refer to the motivation, knowledge updating, understanding the essay and public speaking as an argumentative type of text. Dividing the students into groups or teams has a mobilizing effect, so everyone can express oneself; moreover, the approach is different and not formal or of the same kind. Good results give the pre-defined research tasks. The activity is especially useful in the practical lessons which complement each other, and the beginning is reinforced in the next lessons, both thematically and in genre, looking for the specific part as well as for the general one during the elaboration of a paragraph.

The work and the implementation of an algorithm when writing a public statement or an essay enables each student to display one's breadth and depth, to develop one's creative potential, in the process of accomplishing and improving the communicative skills of the individual.

✉ **Ms. Magdalena Damyanova**

Senior Teacher of Bulgarian Language
2nd English Language High School "Thomas Jefferson"
Sofia, Bulgaria
E-mail: magdad@abv.bg